

**KIRSAL KADIN ÖRGÜTLENMESİNİN YARATTIĞI GÜÇLENME
DİNAMİĞİ:RAVANDALI KADINLAR DERNEĞİ¹****EMPOWERMENT DYNAMICS CREATED BY RURAL WOMEN'S ORGANIZATIONS:THE
ASSOCIATION OF WOMEN OF RAVANDA****Filiz KASAP*, Dilek EROĞLU****

*Sivil toplum çalışanı, İstanbul/
Türkiye
ORCID: 0000-0002-1469-4555

**Dr.Öğretim Üyesi, Bolu Abant İzzet
Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat
Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
Bolu/Türkiye
ORCID: 0000-0002-6725-8538

Yazisma Adresi:

Filiz KASAP
E posta: fiizyin09@gmail.com

Gönderim Tarihi : 28 Ağustos 2021
Kabul Tarihi : 6 Ekim 2021

¹Bu çalışma, 31.05.2019 tarihinde Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde kabul edilen "Kırsal Alanda Kadın Örgütlenmelerinin Yarattığı Güçlenme Dinamiği ve Erkeğin Konumu: Kilis Ravandalı Kadınlar Derneği Örnek Olayı" adlı yüksek lisans tezinin bulgularından yola çıkılarak yazılmıştır.

ÖZ

Bu makalede kırsal alanda üretici kadın örgütlenmelerinin meydana getireceği güçlenme olgusu anlaşılmasına çalışılmıştır. Güçlenme, feminist kalkınma perspektiflerinden toplumsal cinsiyet ve kalkınma bakış açısından yola çıkarak ele alınmıştır. Bu perspektif güçlenmenin toplumsal cinsiyet rollerini ve ev içi alanı dikkate alarak kadınların yanında erkekleri de güçlenme sürecine dahil etmektedir. Bu amaçtan yola çıkarak Ravandalı Kadınlar Derneği'nde aktif yer alan kadınlar ve onların eşleri (erkekler) ile yaklaşık 1,5 saat aralığında derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Saha araştırmasının ardından kadınların derneğe dahil olma motivasyonlarını sosyal ve psikolojik güçlenmenin belirlediği ortaya çıkmıştır. Sosyal ve örgütsel güçlenme sürecinin toplumsal cinsiyet rollerinden etkilendiği ve en az güçlenme deneyiminin özel alanda görüldüğü belirlenmiştir. Özel alanda güçlenmenin daha az olması erkeğin düşünce ve davranışlarına bağlıdır. Kontrolleri dahilinde kadınların hareket alanlarını belirlediği ve ev içi işlerin tamamlanması koşuluyla örgütlenme sürecine katılımlarına "izin verdikleri" anlaşılmıştır. Erkekler için kadınların kendi kontrolleri dışında hareket etmeleri veya ev işlerinin erkeklere kalması ciddi endişe kaynağı olarak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Güçlenme, Kırsal Kadın Örgütlenmesi.

ABSTRACT

This article, phenomenon of empowerment that will be created by produce women's organizations in rural areas. Empowerment is discussed from the perspective of Gender and Development from feminist development perspectives. This perspective includes men as well as women in the empowerment process, taking into account the gender roles of empowerment and the domestic sphere. Based on this purpose, in-depth interviews were conducted with the women who are active in Ravanda Women's Association and their husbands (men) for approximately 1.5 hours. After the field research, it was revealed that social and psychological empowerment determined the motivation of women to join the association. It has been determined that the social and organizational empowerment process is affected by gender roles and the least empowerment experience is seen in the private sphere. Less empowerment in the private sphere depends on the thoughts and behaviors of the man. It was understood that within their control, women determined their areas of action and "allowed" their participation in the organizing process, provided that the domestic work was completed. The possibility of women acting out of men's control or doing housework by men is seen as a serious concern for their husbands.

Key Words: Gender, Empowerment, Rural Women's Organizations.

Atıf için (How to cite): **Kasap F, Eroğlu D.** Kırsal Kadın Örgütlenmesinin Yarattığı Güçlenme Dinamiği: Ravandalı Kadınlar Derneği, Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, 2021; 3(2): 54-63

GİRİŞ

Uzun yıllar boyunca kişi başına düşen gelir ile belirlenen bir kalkınma stratejisi hikayesi bizlere politikacılar ve iktisatçılar tarafından anlatılmıştır. Halbuki artmakta olan açlık, iklim krizine bağlı sorunlar, cinsiyetler arası eşitsizlikler ve savaşlar ise başka bir kalkınma söylemine ihtiyacı açıkça göstermiştir. Alternatif kalkınma paradigmasının peşine düşülmesiyle adil bölüşüm, sürdürülebilir kalkınma veya hak temelli yaklaşım gibi kavramlar literatürde yerini bulmuştur. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı gelişmeyi “İnsani Gelişmişlik Endeksi” (İGE) ile belirlerken ve bu belirlenme için eğitim, sağlık, gelir, eşitsizlik ve çevre boyutlarını kullanmaktadır. Tüm bu yeni kavramlar ve ölçümleme boyutlarının yanında Milenyum Kalkınma Hedefleri ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) atılan yeni adımlar olarak eklenmiştir.

Toplumsal gelişme, tüm bireylerin refah alanlarının genişlemesi ise kadınların ve erkeklerin bu alanlara erişimlerinin eşit bir düzlemde olmasını gerektirmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeterek kalkınma politikası benimseyen ülkelerin, gelişmişlik düzeylerini hem ekonomik verimlilik hem de sosyal ve ekolojik düzlemlerde artırdıkları görülmektedir (Kabeer, 2005). Birleşmiş Milletler’in SKH’inde başlıca amaçlarından birisi kadınların güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğidir. Türkiye’de bu amaçlar yedinci ve sekizinci kalkınma planlarından itibaren yerini almıştır. Türkiye 2019 yılında İGE’ ne göre 189 ülke içinden 59. sırada yer almaktadır (UNDP, 2020). Türkiye’de sürdürülebilir ve insani kalkınma anlayışı ile hareket eden sivil toplum örgütlerinden olan Hüsnü M. Özyeğin Vakfı (HMÖV), Kilis şehrinde 5 yıl süreli bir kırsal kalkınma projesi gerçekleştirmiştir. Bölgedeki kadınlarla birlikte 2014 yılında kurulan Ravandalı Kadınlar Derneği (RKD) ise çalışmanın analiz birimidir. Vakıf, Kilis ili Ravanda Havzasında yapılan faaliyetler ile birlikte örgütlenme aracılığıyla kadınların güçlenmelerini ve bölgenin kalkınma

sürecini sürdürülebilir kılmayı hedeflemiş ve destekleyici uygulamalarda bulunmuştur. Örgütlenme, ortak sorunlara sahip insanların bu sorunları ortadan kaldırmak için ortak bir amaç etrafında hareket etmeleri biçiminde tanımlanmaktadır. Kırsal üretici örgütlenmeleri, insanların ekonomik yaşam düzeylerinin yanı sıra topluluk olarak gelişmelerini sağlayabilecek kıymetli araçlardandır (Gülçubuk, 2018). Topluluk olarak gelişmeden kastedilen dayanışma duygusu, politik bilinç, demokratik katılım gibi etkenlerdir. Hem bireysel olarak sorunları çözüme ve hem de uygulanması planlanan politikaları etkileme güçleri örgütlenme aracılığıyla oluşmaktadır (Gülçubuk vd., 2010).

Çalışmada amaç üretici kırsal kadın örgütlenmesinden doğacak güçlenme dinamiklerini cinsiyetler üzerinden ele almaktır. Kadınların güçlenme deneyimleri açığa çıkarılırken erkeklerin (eşlerinin) bu süreçlerden nasıl etkilendiğini ve bu süreçleri nasıl etkilediği ortaya konulacaktır. Bu çalışmanın ayırt ediciliği Türkiye’de kırsal kadınların güçlenme süreçlerine yönelik çalışmaların azlığı ile erkeklerin bu süreçten tamamen bağımsız olduklarını varsayıp araştırma süreçlerine dahil edilmiş bir çalışmanın olmayışıdır.

1.1. Feminist Kalkınma Anlayışları ve Kadınların Güçlenmesi

Kalkınma çalışmaları hiçbir zaman cinsiyetten bağımsız ve tarafsız olmamıştır. Dünyada meydana gelen gelişmelere dayalı biçimde kadınların kalkınma aşamalarındaki rolleri de değişmektedir (Singhal, 2003) Bu değişimler kalkınma literatüründe de çeşitli perspektiflerin belirlenmesini sağlamıştır. Kırsal kalkınma paradigmaları içinde de dikkate alınan bu perspektifler şu şekildedir (Rathgeber, 1990):

- Kalkınmada Kadın
- Kalkınma ve Kadın
- Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınmadır.

Kalkınmada Kadın, liberal feminist bir anlayışla kadını ekonomik sistemde iş gücü olarak görürken Kalkınma ve Kadın yaklaşımı ise cinsiyete dayalı eşitsizlikleri kapitalist sisteme dayandırmaktadır. Bu

yaklaşımların feminist kalkınma anlayışına sahip düşünceler olmasının yanı sıra önemli bir kör noktası vardır. Kadınların toplumsal olarak yeniden üretim rollerine odaklanmaları ve kadınlar için ekonomik getirisi olan faaliyetleri kurtarıcı olarak düşünmeleridir. Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma (GAD) bu kör noktadan giriş yaparak kalkınmaya holistik bir perspektiften bakmıştır. GAD, odağı yalnızca kadında ve maddi getiride görmek yerine cinsiyet rollerinin nasıl kurgulandığını, toplumun beklentilerinin ve attığı sorumlulukların arka planını da göz önünde tutmuştur. Toplumsal cinsiyete dayalı bu rollerin değişmez görünümüne olmadığı toplumsal olarak kurgulandığı için istenildiğinde dönüşüme uğrayabileceğini ileri sürmektedir. Bu ilişkilerin dönüştürülmesini amaçladığı için erkekleri de kapsayan bir perspektiftir (Rathgeber, 1990). Kamusal ve özel alanı bir bütün olarak ele alarak katılımcılık, kadınların güçlenmesi gibi bütünsel eylem ve politikaları önceler.

Kadınların güçlenmesine ilişkin yapılan açıklamalarda güçlenmenin; başkaları tarafından verilen bir şey olmadığı, sahip olunan ve olunabilecek haklar konusunda bilgi düzeyi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında ihtiyaç duyulacak yapısal dönüşüm için çabaları içerdiği görülmektedir (Cornwall, 2016). Srilatha Batliawa, kaynakların kontrolü ve gücün kontrolü olmak üzere gücün iki temel yönünden bahsetmektedir. Bu durumda eğer güç kontrol etme anlamını taşıyorsa güçlenme de kontrolün kazanılmasını içeren süreçtir (Batliawa, 2007). Güçlenme alanında geniş çaplı çalışmalar yapan Dünya Bankası güçlenmeyi bireylerin eylem ve seçim alanlarının genişlemesi olarak tanımlamıştır. Bu aynı zamanda bireyin yaşamında etkili olan kaynaklar ve kararlar konusunda kontrol kazanması demektir (Fride, 2006).

Güçlenmenin nasıl deneyimlendiği ve gösterildiği konusunda çeşitli boyutlar bulunmaktadır (Malhotra, Schuler ve Boender, 2002):

-Ekonomik güçlenme

-Sosyal güçlenme
-Bireysel güçlenme
-Örgütsel güçlenme

Bu çalışma özelinde kadınların güçlenme dinamikleri güçlenmenin sayılan boyutlarının yanında bir de ev içi alandaki sürece odaklanılmıştır. Kadınların bireysel güçlenmelerinin işaretleri olarak Lennie (2002) kadınların öz güven ve saygılarının olmasını, bu güven saygının ifadesinde rahat olmalarını, içinde oldukları gruplara aitlik duymaları, iyi ve mutlu hissetmeleri şeklinde ifade etmiştir.

Sosyal güçlenme dinamiklerini ortaya çıkarmak için Hashemi ve arkadaşları (1996) kadınların mekansal hareketliliğini dikkate almışlardır. Kırsal alanda kadınların yalnız olarak köy dışına (hastane, pazar vb.) çıkabilmeleri indikatörler arasındadır. Ayrıca kültürel ve grup etkinliklerinin içinde yer almak, arkadaş edinmek ve kadınların işlerine yarayacak bilgiye ulaşma becerisi edinmeleri de göstergelerdendir (Allahdadi, 2011).

Kırsal örgütlenmelerde örgütsel güçlenmenin göstergelerini Allahdadi (2011), kadınların derneği benimsemeleri, ait hissetmeleri ve özdeşleşmeleri şeklinde belirtmiştir. Bunların yanında da dernek içinde karar alma şekli, katılımın biçimi ve şeffaflık gibi öğelerin demokratik bir yapıya sahip olmaları güçlenmenin analizinde önemlidir.

Kadınların ekonomik güçlenmeleri Hashemi vd. (1996) yaptıkları çalışmada kadınların elde ettiği gelirle yaşamlarında nasıl bir değişiklik ortaya çıktığı ve kendi seçimlerine bağlı olarak kazançlarını kullanabilmeleri üzerinden analiz edilmektedir. Ev içinde kadınların karar alma süreçlerine dahil olması, iş yükünün paylaşılmasında erkeklerinde rol alması, kadının kazancını harcamasında kendi seçimlerini yapabilmesi ile ev içi alanda güçlenmenin seyri incelenmektedir (Anonuevo ve Bochynek, 1995).

1.2. Kırsal Mekânda Toplumsal Cinsiyet Dinamikleri

Toplumsal cinsiyet, kültürde yaratılıp toplumsal sistemlerde (aile, eğitim,

sağlık vb.) düzenlenen kadın ve erkek rolleri ve onlardan beklenen sorumluluklara karşılık gelmektedir. Hem kadınların hem de erkeklerin özellikleri, yapabilecekleri ve muhtemel davranışlarına (dişillik ve erillik) dair beklentileri işaret eder. Toplumsal cinsiyete bağlı bu rolleri ve beklentileri öğrenmekte, çoğu zamanda bunları farkında olmadan yeniden üretmekteyiz. Bu beklentiler ve roller kültürler içinde ya da kültürler arasında yahut zamana bağlı olarak değişmektedirler. Buradan yola çıkarak dinamik bir olgu olduğunu söylemek mümkündür (Giddens, 2008). Beklentilerin, doğumda belirlenen cinsiyete dayalı olmasının yanı sıra kültürlerde cinsiyetler arası gücün/iktidarın nasıl dağıldığına ve bu güç ilişkilerinin görünürlüğüne ve sorgulamaya imkan veren politik bir zemin sağlamaktadır (Ecevit, 2011).

Toplumsal cinsiyete dayalı roller ve eşitsizlikler yoksullukla da bağlantılıdır. Dünyadaki tüm emek gücünün üçte ikisini kadınlar meydana getirmektedir ve günlük çalışma saatleri de erkeklere kıyasla yüzde yirmi beş daha fazladır (Ecevit, 2003). Gıda üretimine baktığımızda ise yüzde 50'si kadınlar tarafından oluşturulmakta ve kadınlar dünya gelirinin yalnızca yüzde 10'luk kısmını elde etmektedir. Türkiye'deki tabloya bakacak olursak, tarımsal işgücünde çalışanların yüzde 80'inini kadınlar oluştururken kadınların yüzde 80.6'sı emeklerinin karşılığına erişememektedir (Eroğlu, 2018). Aynı ev içinde kadınlar ve erkeklerin yaşadığı yoksulluğun biçimleri de farklıdır. Bu farklılığının sebebini Ecevit (2003), "mülk üzerinde karar sahibi olma, kaynak kullanımı ve krediye erişim konusunda zayıflık ve kadınların ücretli ekonomik faaliyetlerde çalışma sınırlılığı" açıklamaktadır. Kırsalda kadınların iş yükünün ağır olması nedeniyle örgütlenme süreçlerinde katılım sınırlı olmakta, mülk üzerinde kullanım hakları olmadığı için kredilere erişme veya girişimcilik gibi temel insani haklardan mahrum kalmaktadırlar (Eroğlu 2018: 236). Bu kısıtlamalarla beraber cinsiyetler üzerinde eşitsiz bir

şekilde dağıtılmış olan güç ve güç ilişkileri kalıcılığına devam etmektedir.

2. Çalışmanın Metodu

Çalışmanın amacı ve soruları dikkate alındığında öğrenilmek istenen deneyim ve bilgiler araştırmayı nitel araştırma yöntemlerine yöneltmiştir. Güçlenme deneyimlerini derinlemesine analiz etmek için nitel örnek olay çalışması kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları gözlem ve görüşme yöntemlerinden (odak grup ve yarı yapılandırılmış) elde edilmiştir. Saha araştırması 7 gün sürmüş, kadınlarla yapılan görüşme ile onların; demografik bilgileri, derneğe dahil olma ve örgütlenme süreçleri, maruz kaldıkları zorluklar, hangi faaliyetler içinde buldukları, güçlenme deneyiminin nasıl geliştiği ve seyri ortaya çıkarılmıştır. Erkekler için hazırlanan görüşme formu ile de eşlerinin derneğe katılma sürecine dair düşüncelerinin nasıl geliştiği, erkeklerin toplumsal hayata katılımları ve örgütlenme hakkındaki düşüncelerinin neler olduğu anlaşılmasına çalışılmıştır. RKD'nin yönetim kurulu üyeleri ile odak grup görüşmesi yapılmıştır. Derneğin oluşum süreci, yapısı, karar alma mekanizması ve çatışmaların nasıl ele alındığına dair verilere ulaşmak amaçlanmıştır. Araştırmanın saha çalışması etik kurul onayının sağlanmasından sonra gerçekleşmiştir.

3. Bulgular

a) Ravandalı Kadınlar Derneği

Çalışmanın analiz birimi olan RKD 2014 yılında kurulan üretici kadın örgütlenmesidir. Adını aldığı Ravanda Havzası ise Türkiye'nin güneyinde Kilis şehrinde yer almakta ve sekiz köyden oluşmaktadır. Derneğin web sitesinden ve görüşmecilerden alınan bilgilere göre vizyonlarını; havzada bulunan köylerin sosyal ve ekonomik boyutuyla gelişmesine imkân yaratmaktır. Dernek içinde yer alan kadınlar kendileriyle birlikte aile bireylerine de iyi bir hayat hayaliyle birlikte hareket etmişlerdir. Kilis'in kırsal bölgede aktif olan tek kadın örgütlenmesi olarak varlığına devam etmektedir (RKD, 2021).

b) Görüşmecilerin Demografik Bilgileri

Görüşmecilerin demografik yapılarını incelediğimizde kadınlarda ilkokul mezunu ağırlıklı (6 görüşmeci) olmaktadır. Ortaokul (1), lise (1) ve okuryazar olmayan (2) aktif üyeden oluşmaktadır. Ortalama 3 çocuğa sahipler ve genellikle çekirdek aile formunda yaşamaktadırlar. Yaş ortalaması 22 ile 50 arasındadır.

Erkekler için ise 30-40 yaş arası bir yoğunluk olduğu, çoğunlukla ilkokul mezunu oldukları ve ezogami evlilik biçimine sahip oldukları belirlenmiştir. Görüşmecilerin hepsi kırsal kökene sahiptir.

c) Kadınların Üye Olma Nedenleri ve Yaşanılan Zorluklar

Kadınların derneğe üye olma nedenleri sorulduğunda; sosyalleşme ve arkadaşlık kurma isteği (8 görüşmeci), maddi gelir elde etme (2 görüşmeci) ve çocuklarının eğitimine katkıda (1 görüşmeci) olacağı düşüncesiyle bir araya geldiklerini söylemişlerdir. Kadınların derneğe üye olma nedenlerine bakıldığında ekonomik getirinin arka planda kaldığı ve kadınların daha çok sosyal ilişki kurma ihtiyacının ön plana çıktığı görülmektedir.

Katılımcıların derneğin kurulma aşamasında yaşadıkları sorunlar; çoğunlukla köy halkının ve akrabalarının olumsuz düşünce veya tutumları olmuştur.

“İnsanlar ilk başlarda başaramazsınız, bu neyin nesi nasıl oluyor diye sorgulamaya başladılar. Ufak ufak para kazanmaya başladığımızda içimizde olmayan insanlar çirkin ithamlarda bulunmaya başladılar. Yalnız, kadın başına her gün nereye gidiyosun dendi.” (Hanımeli, 44)

Bu aşamada yaşanan zorluklar; hane içine giren kazancın olması, bölgenin kamu kurumlarından ve başka kişiler tarafından yapılan ziyaretler esnasında kadınları desteklemeleri, gerçekleşen gezilere ve yapılan birkaç toplantıya erkeklerin de katılımıyla aşıldığı hem erkekler hem de kadınlarla yapılan görüşmelerde belirtilmiştir.

d) Kadınların Ekonomik Güçlenmesi

Üretici örgütlenmesinin kadınların ekonomik güçlenmelerinde gelirlerinde artış olması ve gelirleri üzerinde kontrol sahibi olmalarıdır. Görüşülen kadınların tümü örgütlenme içinde yer aldıktan sonra ekonomik gelirlerinde bir artış olduğunu ifade etmiştir.

“Hem kendime hem eşime maddi açıdan çok katkısı oldu. Eşim şehir dışında çalışıyor bazen o yokken her şeyi karşılayabiliyorum ondan istemeden. Ev masraflarını da bölüştük daha rahat ettik” (Gelincik, 35).

Kadınlar kazandıkları gelirleri ile kendilerinin ve çocuklarının temel ihtiyaçlarını tek başına karşılayabilir duruma erişmişlerdir. Gelirlerinin nereye harcanacağını kararını kendisi alabilen kadınlar (4) eşlerinden genellikle para istemediklerini, kendi kazancına erişme halinin kendilerine olan saygı ve özgüveni artırdığını dile getirmişlerdir.

Görüşülen kadınların (5 kadın) eşleri ile birlikte ortak bir karara vardıklarını ifade etmişlerdir. Yalnızca görüşmeci kadınların biri (Nilüfer) ekonomik kararlara dahil olmadığını ifade etmiştir. Bunun en belirleyici nedeni ise Nilüfer'in görüşülen kadınlar arasında en az aktif olma özelliği göstermesidir.

e) Kadınların Örgütsel Güçlenmesi

Yapılan görüşmelerde aktif üye olan kadınlara derneğin kapatılma ihtimali karşısında duygu ve düşüncelerinin neler olabileceği sorulmuş ve istenmediği şekilde yanıtlar alınmıştır. Bu kısımda tartışırken emeklerinin çok büyük olduğu ve bunların ziyan olacağı düşüncesi tüm kadınlar tarafından ifade edilmiştir. Bu emeği ve deneyimi çocuk büyütme benzetene ve derneği çocukları gibi benimseyen görüşmeci ifadelerine bulunmaktadır.

“Valla üzülürüm. O kadar emek verdik çocuğumuz gibi” (Gelincik, 35).

Bu ifadeler örgütsel güçlenmenin işaretlerinden örgüte ait hissetme, özdeşleşme veya benimsemelerini anlamak konusunda yeterli bilgiye bizleri ulaştırmıştır. Bu anlamda derneğe aktif

katılım sağlayan kadınların örgütsel güçlenme süreçlerinin bu anlamda olumlu olduğunu söylemek mümkündür.

Diğer güçlenme işaretleri şeffaflık, katılım ve örgüt içi karar alma şekillerinden yola çıkarak demokratik ve katılımcı bir örgüt yapısına sahip olup olmadıklarını anlamaya çalışmaktır. Derneğin karar alınması gereken durumlarda hangi mekanizmaları kullandığı, sürecin demokratik bir işleyiş biçimine sahip olup olmadığı belirleyici olmaktadır. RKD'ne aktif katılım sağlayan 10 görüşmeci kadın bu süreçlere ortak bir yanıt üretmişlerdir. Dernek içinde yapılan toplantılar esnasında dernek başkanı veya HMÖV'nin saha koordinatörü toplantı konusunu gruba detaylı olarak aktarmakta ve sonrasında üyelerin düşüncelerinin ve sorularının konuşulması ile süreç işlemektedir. Tartışmaların ardından oylama yapılarak oy çokluğuna göre karar verdikleri belirtilmiştir.

“Başkan gelir toplantıda bize anlatır. Kabul eden etmeyen konuşur. Sonra el kaldırır karar veririz”(Toprak, 34).

Odak grup görüşmesinde her bir köyün dernek temsilcisinin olduğu belirtilmiştir. Temsilciler ile yönetim kurulu üyeleri iletişimlerini Whatsapp aracılığıyla kurarak derneğin işleyişine dair görüşmelerini sağlamaktadır. Satış yapılan ürünlerin hazırlanmasına ilişkin talep olduğunda, derneğin yönetim kurulu istenen ürün miktarını üye sayısına bölüştürüp derneğin her bir köy temsilcilerine iletmektedirler. Toplantılara katılan üyelerin her birinin söz sahibi olduğu, fikrini dile getirebildiği saha görüşmelerinde söylenmiştir.

Grup içinde yaşanan çatışmaların çözümlenme biçimleri genellikle yönetim kurulu üyelerinin araya girmesi ile çözümlenmeye çalışılmaktadır. Toplantı zamanlarında da üyeler ile paylaşılmaktadır. Çözümlemeyen sorunların ise göz ardı edildiği ifade edilmiştir. Çözümlemeyen sorunlar gruba olan bağlılık ve güvenin zedelenmesi ile sonuçlanmaktadır.

“...Sorunların çözümünde genelde yönetimdekiler ilgileniyor. Onlar toplanıp

konuşuyorlar, sorun yaşayanlarla. Sonra toplantı olduğunda söylüyorlar bize” (Lale, 22).

Dernek içinde gelirlerin nasıl ve nereye aktarıldığına ilişkin üyelerin bilgi sahibi olması örgüt içinde şeffaflığın oluşması ile ilgili ipuçları vermektedir. Görüşmeci kadınlara derneğin elde ettiği geliri nasıl değerlendirildiği sorulmuştur. Çoğunluk (6 kadın) bu bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir.

“Genellikle yılbaşında gelirimiz olur. Misafirlerimiz geldiğinde onları ağırlamak için masraflarımız olur. Ürünlerin kargolanmasında, etiketinde. 23 Nisan'da çocuklara kıyafet desteği yapılır. Geziler, tiyatro gibi faaliyetlerde dernek kasasından harcama yapılır” (İnci, 29).

Bilgisinin olmadığı ya da edindikleri bilgidен emin olmadığını söyleyen kadınların derneğin yönetimine güvenmediklerini ve sorgulamalarını görüşmeler esnasında ifade etmişlerdir. Güvensizliğin oluşması derneğe olan bağlılığı ve katılımı olumsuz etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak örgüte katılımın nispeten düşük olduğu kadınlarda bu bilgi seviyesinin de azaldığı gözlenmiştir.

f) Kadınların Sosyal Güçlenmesi

Kadınların sosyal güçlenmelerini anlamak için mekansal hareketliliklerine baktığımızda; dernek üyesi olmadan önce kadınların bazıları (4 kadın) köy dışında hastane, pazar gibi yerlere gidemediklerini ifade etmiştir. Bunun nedenlerini ise köy dışına çıkma cesaretlerinin olmaması, daha önce bu işleri erkeklerin ya da erkeklerle birlikte yapmış olmaları şeklinde açıklamışlardır.

“Arabaya binip de Antep'e gidemiyordum. Hiçbir yere tek gidemezdim. Şimdi gidiyorum” (Gelincik, 35).

Bunun yanı sıra kültürel bir aktivite veya sosyal faaliyetlere katılma; arkadaşlık kurma ve işlerine yarayacak bilgiye erişme becerisini anlamaya yönelik açık uçlu sorular sorulmuştur. Sosyal ve kültürel grup etkinliklerine katılmak; kadınların köydeki insanlarla ya da farklı şehirlerdeki insanlarla

ilişkiler geliştirmelerini sağlamıştır. Kadın görüşmecilerin tümü bu ilişkilerin iletişim becerilerini geliştirdiğini, kendilerini değerli hissetme ve özgüvenlerini artırma gibi yararları olduğunu beyan etmişlerdir.

Farklı şehirlerde üretici kadın örgütlenmelerini ziyaret etmeleri ve interneti örgütlenme pratiklerini geliştirmek için kullanmaları kadınların hem sosyal hem de örgütsel güçlenmelerini artırıcı etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

“..Bazen kadın derneklerinin, kooperatiflerinin neler yaptığına bakıyorum. Dernekten öncede kullanırdım ama bu kadar sık değil” (Lale, 22).

Tüm bunların yanında kadınların dernek faaliyetleri olmadığı sürece sosyal ve kültürel faaliyetlere hem zamansal kısıtlama hem de toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine bağlı baskılar ile katılamadıkları belirtilmiştir.

g) Kadınların Psikolojik/ Bireysel Güçlenmeleri

Görüşülen kadınların psikolojik güçlenmelerinin en belirgin işareti kendilerine olan güvenlerinin artması ve bunu ifade ederken mutlu görünmeleridir. Görüşme yapılan 10 kadın derneğe üye olmakla birlikte yer aldığı sosyal faaliyetlerin (gezi, diğer kadın örgütleriyle tanışma vb.) ve kadınlarla birlikte örgütleniyor olmalarının bu özgüveni pekiştirdiğini söylemişlerdir. Kadınların yaptıkları eğitim faaliyetlerinde yeni beceriler ve bilgiler öğrenmeleri ayrıca emeklerinin maddi karşılığını almaları onların özgüvenlerini olumlu yönde artırmaktadır.

“Daha bilinçli olduk. Sağlık konusunda bir bilgimiz yoktu. Kadınlarla toplanıp kontrole gitmezdik. Daha fazla kendime güveniyorum mesela. Her konuda yapabilirim becerebilirim. Kendimi biraz daha güzel ifade edebiliyorum. Önceden bunun çekimserliği vardı. Şimdi yok” (Nilüfer, 31).

Bölgede diğer köylerle ilişkilerin kurulması, köy dışındaki yerlere geziler düzenlemeleri ile topluluk olarak birlikte olmanın özgüvenlerini artırdığı ve mutlu

hissetmelerini sağladığı görüşmeler esnasında ortaya çıkmıştır.

h) Kadınların Özel Alanda Güçlenmeleri

Özel alanda güçlenme süreci kadınların ev işlerini kocalarıyla paylaşması, maddi konularda karar sürecine dahil olması ve kadınların hareket özgürlükleri göstergeleri üzerinden anlaşılmıştır. Yapılan ev işlerinin “kadınların işi” olarak görülmesi hem kadınlar hem de onların kocaları tarafından üretilmeye devam etmektedir. Örgütlenme sürecine dahil olunması ile olunmadan öncesi arasında ev içi sorumluluklar anlamında bir değişim ortaya çıkmamıştır. Görüşmecilerin yalnızca ikisi dernek içinde yer aldıktan sonra eşlerinin çocukların bakımı ile ilgilendiğini belirtmiştir.

Özel alanda maddi konularda karar alma süreçlerine kadınların dahil olması dernek üyesi olmadan öncesi ile benzer olduğu anlaşılmıştır. Birlikte konuşarak karara varıldığı kadınlar tarafından söylenmiştir. Görüşmeci kadınlardan ikisi örgütlenme öncesinde ekonomik kararlara dahil olmadığını ancak gelir elde etme ile birlikte bu sürece dahil olduklarını belirtmiştir. Kadınların ekonomik anlamda güçlenmesi özel alanda ekonomik kararlara katılımını beslemiştir.

Kadınların özel alanda ne derece kontrol kazandığı onların dernek faaliyetleri için ev ve köylerinden ayrılma durumlarına bakılmıştır. Burada erkeklerin iznine duyulan ihtiyaç ve onların rızalarına sahip olmak için ev içi sorumlulukların yerine getirilmiş olması göze çarpmaktadır.

ı)Güçlenme Sürecinde Erkeklerin Yeri

Kadınların örgütlenme sürecinde erkeklerin (eşlerinin) düşüncelerinin ne olduğu ve etraflarından aldıkları tepkiler ve onların karşı tavırları bizlere bu süreçte erkeklerin konumu hakkında bilgiler sunmaktadır.

Görüşme yapılan erkeklerden 4 kişi olumlu tepkiler alırken 5 görüşmeci çevresinden olumsuz tepkiler aldıklarını ve 1 görüşmeci ise muhtar olmasından dolayı

herhangi bir tepki ile karşılaşmadığını belirtmiştir.

“Sorunlar oldu ama yine de arkasında olmaya çalıştım... En başından annemden tepki aldım. Eşin gitsin sen çocuklara bak ohh ne rahat diye tepki aldık. Abim de gitmesin dedi. Ama ben yine de kulak asmadım. Hala da var bu durum” (Hasan, 33).

Kadınların hareket edebilmeleri burada erkekler için belirleyici olmuştur. Kendi kontrolleri altında hareket etmesi veya köy dışına çıkmadığı sürece kadınların örgütlenme pratiklerinde yer alması erkekler için bir endişe kaynağı olarak görülmemektedir. Buradan yola çıkarak erkekler, kadınların örgütlenme sürecinde yer alırken nelere özen göstermeleri gerektiği sorulmuştur. Görüşmeciler erkeklerin tümü kadınların derneğinin işleriyle ilgilenirken evlerine, çocuklarına ve kocalarına olan ilgilerini eksiltmemesinin gerekli olduğunu söylemiştir. Kadınların derneğe katılımı aşamasında erkekler, eşlerinin ev işi sorumluluklarını bırakma olasılığını düşünmüş ve hegemonik tutumlarını zayıflatacağından endişe etmişlerdir. Bu endişeler, kadınların örgütlenme sürecini özel alandaki sorumluluklarını bırakmadan veya bu sorumlulukları paylaşmadan sürdürmesi ile ortadan kalkmıştır. Ayrıca kocası köy dışına çıkmasına izin vermeyen kadınların kocalarına itaat etmesi de hegemonik tutum açısından bir değişikliğe neden olmamıştır.

Kırsal alanda erkeklerin kadınların sorunlarına dair farkındalıkları anlaşılmalı çalışılmıştır. Buna dair görüşmeciler diğer sorulara nispeten daha fazla düşünerek yanıtlar üretmişlerdir. Kadınların iş yüklerinin çok olması, eşlerinin onların davranışlarına müdahale etmesi veya kısıtlaması ile onlar tarafından kadınların şiddete maruz kalmaları ifade edilen kırsal kadın sorunlarıdır. Erkeklerin kadınların yaşadıkları sorunlara getirdikleri çözüm önerilerini kadınların kocalarının sözlerini dinlemesi ve alttan almaları şeklinde ifade etmişlerdir. Erkekler tarafından şiddetin kendisi bir sorun olarak görülmemektedir.

Şiddete maruz kalmak istemeyen kadın ise eylem alanlarını sınırlayarak hayatı üzerinde kontrol sahibi olamamaktadır.

Erkekler, kadınların ekonomik, sosyal ve bireysel güçlenmesinin onlar için faydalarının farkındadırlar ve bunlardan yalnızca ekonomik güçlenmenin hem kadın hem de aile için yararı olduğunu düşünmektedirler.

SONUÇ

Bu çalışmanın amacı; kırsal toplulukların gelişmesinde kadın örgütlenmesinin meydana getireceği güçlenmeyi toplumsal cinsiyet dinamikleri üzerinden incelemektir. Kalkınma çalışmaları dahilinde olan feminist güçlenme anlayışından yola çıkarak bu çalışmanın saha araştırması ve analizi yapılmıştır. Güçlenmenin toplumsal cinsiyet bağlamında bütünsel bir anlayışını ortaya koymak kadınların yanı sıra erkeklerin deneyimlerini de incelemeyi gerekli kılmıştır. Ancak bu şekilde kırsal kalkınmanın sürdürülebilir olacağı düşünülmüştür.

Öncelikle kadınların bir kalkınma programı desteğiyle bile olsa birlikte hareket etme motivasyonları onları önemli bir eyleyen yapmaktadır. Örgütlenme motivasyonlarını ise sosyal ve bireysel güçlenmenin oluşturduğu ekonomik güçlenmenin ise ikinci sırada kaldığı görülmektedir. Böylece klasik kalkınma (liberal) yaklaşımlarının yetersizliği kendini göstermiştir. Kadınların yeni bilgi ve beceri elde etmeleri (sosyal güçlenmeleri) hem örgütsel hem de bireysel anlamda güçlenmelerini beslediği görülmektedir. Daha önce emeklerinin karşılığı olan ekonomik gelirden yoksun olan kadınların ekonomik bağımsızlıklarını elde etmesiyle hem bireysel hem de ekonomik anlamda güçlendikleri görülmüş, özel alanda ekonomik karar alma süreçlerine katılımının da önünü açmıştır.

Bireysel güçlenme, kadınların nispeten daha rahat deneyimlediği ve diğer güçlenme boyutlarının olumlu etkisiyle genişleyen bir güçlenme deneyimi olarak karşımıza çıkmıştır. Kadınların

güçlenmesinin önemli belirleyicisi özel alanda güçlenmedir ve bu alanda güçlenmenin görülmediği anlaşılmıştır. Bunun sosyal ve örgütsel güçlenme sürecinde yavaşlatıcı bir unsur olduğu anlaşılmıştır. Kadınların güçlenmelerinde özel alandaki rollerin değişimi erkekler için endişe merkezi olarak görülmektedir. Erkeklerin bir başka iktidar kaybının yaşanacağına dair düşüncesi kadınların hareket alanları üzerindeki kontrollerini kaybedecekleridir. Özel alanda değişmeyen ve eşitsizliği besleyen düşünce biçimlerinin değişmemesi hedeflenen kalkınma amacıyla uyum göstermemektedir.

Kadınların güçlenmelerini hedefleyen kalkınma programlarında yer alan uygulamalar toplumsal cinsiyete dayalı çatışmalara neden olabilmektedir. Bir yandan kadının güçlenmesini hedeflerken özel alan dinamiklerini göz ardı ederek onları erkeklik krizine, şiddete ve baskıya maruz bırakma olasılığı göz önünde tutulmalıdır. Özel alanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmaya yönelik stratejilerin uygulanmadığı, klasik kalkınma perspektiflerine ve uygulamalarına bağlı olarak hareket edildiğinde toplumsal cinsiyete eşitliğine bağlı olan güçlenmenin

görülmesi mümkün gözükmemektedir. Özel alana dair güçlenmenin de bütünsel ele alınması gereklidir. Özel alan ve kamusal alan arasındaki akışkan ilişki dikkate alınarak özel alana özellikle erkek rol modeller üzerinden giriş yapılmalıdır. Babalık eğitimleri bu anlamda kırsal kalkınma programlarının içinde alternatif olarak yer alabilir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı uygulamalara erkeklerin katılım alanı yaratılmadığı veya kalkınma uzmanlarınca dikkate alınmadığı sürece kırsal toplulukların güçlenmelerine yönelik uygulamalar boş bir kabuktan ibaret olmaktadır. Özel alana dair güçlenmenin de bütünsel ele alınması gereklidir. Özel alan ve kamusal alan arasındaki akışkan ilişki dikkate alınarak özel alana özellikle erkek rol modeller üzerinden giriş yapılmalıdır. Babalık eğitimleri bu anlamda kırsal kalkınma programlarının içinde alternatif olarak yer alabilir.

Teşekkür

Kilis Ravanda bölgesindeki kadınlar ve aileleri ile beni tanıştıran ve böylelikle onlarla görüşme sürecini kolaylaştıran Hüsnü M. Özyeğin Vakfı kırsal kalkınma programı ekibine teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

- Allahdadi, F. (2011).** Women's Empowerment for Rural Development. *Journal of American Science*, 7(1):40-42.
- Cornwall, A. (2016).** Women's empowerment: What works?. *Journal of International Development*, 28(3): 342-359.
- Ecevit, Y. (2003).** Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu ilişki nasıl çalışabilir? *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 25(4):83-88.
- Ecevit, Y. (2011).** "Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç". *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*(içinde). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları.
- Eroğlu, D. (2018).** "Kırsal Alanda Toplumsal Cinsiyet İlişkileri" *Sürdürülebilir Yaşam Penceresinden Yerel ve Kırsal Kalkınma* Ed. G. Faik, B Murat. İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları.45-62.
- Gülçubuk, B. (2018).** "Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamalarında Öncelik Arayışları ve Türkiye Açısından Değerlendirme" *Sürdürülebilir Yaşam Penceresinden Yerel ve Kırsal Kalkınma* Ed.G.Faik,B

Murat. İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları.45-62.

Kabeer, N. (2005). Gender Equality and Women's Empowerment: A Critical Analysis of the Third Millennium Development Goal 1, *Gender & Development*, (13):1, 13-24.

Lennie, J. (2002). Rural Women's Empowerment In A Communication Technology Project: Some contradictory Effects. *Rural Society* 12(3):224-245.

Malhotra, A., Schuler, S. R., & Boender, C. (2002). Measuring Women's Empowerment as a Variable in International Development (Washington, DC, The World Bank). Gender and Development Group and Social Development Group.

Medel-Anonuevo, C., & Bochynek, B. (1995). "The International Seminar on Women Education and Empowerment". In C. Medel-Anonuevo (Eds. pp: 5-12), *Women Education and Empowerment: Pathways towards Autonomy*. Hamburg: UNESCO Institute for Education.

Rathgeber, M. E. (1990) WID, WAD, GAD: Trends in Research and Practice, *The Journal of Developing Areas*, 24(4):489-502.

Rekha, S. (2003). Women, Gender and Development: The Evolution of Theories and Practice. *Psychology and Developing Societies*.15(2). 165-185.

Serdarođlu, U., & Yavuz, G. (2008) Kalkınma ve Kadın İlişkilendirilişinin Değişimindeki Kavşakları, *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt:19, *Özel Sayı*, 121-164.

İnternet Kaynakları

<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/press-center/pressreleases/2019/12/HDR-post-release-pr.html>

<https://www.ravandalikadinlar.com/nasil-yola-ciktik/>